

Driemaandelijks tijdschrift, jaargang 4, nr. 16
v.u. Juul Appels, Tulpenlaan 7, 2460 Lichtaart (Kasterlee)

KL*i*T

HERFST 2010

België-Belgique
P.B. - P.P.

2460 Kasterlee
BC 16031

Vogeltrek-initiatie

Successie

Zot van geel

natuurpunt
Kasterlee

HET BESTUUR

Activiteiten Karin De Laet
Beheer Dirk Potters
Layout KLiT Guy Peeters
Natuurstudie Frie Stessens
Penningmeester Greet Van Sweevelt
Secretaris/ beleid Gabriëlle Nauwelaerts
Verslaggeving Luc Van De Vyver
Voorzitter Juul Appels

COLOFON

Dit tijdschrift is gratis voor alle leden in Kasterlee, Lichtaart en Tielen

Redactieadres

Tulpenlaan 7,
2460 Lichtaart
e-mail: info@natuurpunt-kasterlee.be
bankrekening :
IBAN: BE87 7795 9258 8794
BIC: GKCCBEBB

Aan deze KLiT werken mee

Dirk Potters, Frie Stessens,
Hilde Devos, Karin De Laet, Juul Appels,
Achilles Cools, Jef Diels, Guy Peeters, De
juffen van Kleuterschool 'De Hoeven'

Cover-foto

De Witte Bergen
(Juul Appels)

NATUURPUNT

Lid worden van Natuurpunt

Dat doe je door 24 euro over te schrijven op rekeningnummer 230-0044233-21 van Natuurpunt, Mechelen.

IBAN: BE 17 2300 0442 3321,
BIC: GEBABEBB.

Het lidmaatschap is geldig voor het hele gezin. Woon je in Kasterlee, Lichtaart of Tielen, dan word je bij betaling automatisch lid van onze lokale afdeling.

FONDSEN

Giften ten voordele van onze reservatenfondsen kunnen gestort worden op

293-0212075-88,

IBAN: BE56 2930 2120 7588,

BIC: GEBABEBB

t.v.v. Natuurpunt Beheer,

Coxiestraat 11

2800 Mechelen

Je kan zelf kiezen welk project je wil steunen door het overeenkomstige projectnummer bij je overschrijving te vermelden:

7031 Tikkebroeken, Drintjen Queten e.a.

7715 Snekpenskivijver

7769 Breeven

Voor alle giften vanaf € 30,00 wordt een fiscaal attest afgeleverd

INHOUD

coverstories

- Vogeltrek initiatie 7
- Successie, of van een kale bodem naar een eiken- berkenbos 24
- Zot van Geel 30

specials

- Onze columnisten: Achilles Cools 4
- Jef Diels 10
- Agenda 16

vaste rubrieken

- Colofon 2
- Voorwoord 3
- Witte Bergen 18
- Themawandeling de nachtzaluw 20
- Roodpaars straalt de nazomer weer 26
- Doedeljoe 28
- Vlinderwandeling 28
- Kids: Knutselen van wigwam en indiaan 29

WEBSITE

www.natuurpunt.be/kasterlee

 natuurpunt Kasterlee

Beste natuurliefhebber,

‘Hier is hij dan opnieuw, de Klit. Wat soberder en milieuvriendelijker.’
Met vertrouwde rubrieken en een paar andere invalshoeken.
U vindt de versie in kleur op onze website www.natuurpunt.be/kasterlee.

Belofte maakt schuld. Daarom wijden we in dit nummer graag wat aandacht aan het grote nieuws. Kasterlee is sinds kort een gloednieuw natuurreservaat rijker. Het gebied van 1 ha, gelegen aan Reties Heiken, omvat een mooi maar sterk verland ven.

Deze aankoop is voor onze afdeling het eerste wapenfeit op het gebied van reservaatverwerving. Dat is een mijnpaai! Net zoals het vijfjarige bestaan van de afdeling Kasterlee dat we volgden jaar, op 17 april, samen met jullie willen vieren in bivakhuys ‘Bos en Brem’. We maken er een groot feest van met een natje en een droogje. Tijdens wandelingen kan je dan ook het pas verworven reservaat leren kennen.

Noteer de datum alvast in je agenda van 2011!

Vooraleer het zover is gaan we dit najaar rustig genieten van het moois dat de herfst ons biedt.

In de cursus ‘Weetjes en verhalen over paddenstoelen’ brengen we de paddenstoelen op een wat aparte manier onder de aandacht. Tijdens ‘de nacht van de duisternis’ kijken we samen met Andromeda-Mol naar de sterren. Uiteraard gaan we ook weer aan het werk in de Tikkebroeken. Voor elk wat wils dus.

Tot op één van onze activiteiten!

Het redactieteam

Enkele jaren geleden waagden we het erop een verre reis te ondernemen. Na lang wachten in de luchthaven mochten we het grote vliegtuig in. Elke passagier wrong zich met ingetrokken knieën in een krappe stoel. Opstijgen ging met brullende vaart. Om iedereen wat op te vrolijken kwamen na een half uur vriendelijke stewardessen paraderen en voedsel serveren. Je werd op alle wenken bediend. Je zat daar in de wolken, maar het voelde heel anders. Gedaver van motoren drukte aan je slapen. Twaalf uur vliegen met een paar tussenlandingen. Onderweg luchtzakken en geschommel. Bij het landen telkens die fluitende pijn in je oren. Ik stapte uit het vliegtuig en kon geen piep meer zeggen.

Boompiepers maken zo'n trip twee keer per jaar op eigen kracht. Eénmaal in zuidelijke richting, éénmaal in noordelijke richting. Ze leggen meer dan duizend kilometer af per dag. Gierzwaluwen vliegen achttienhonderd kilometer in één ruk.

Lange afstandtrekkers, zoals, fitis, grasmus, nachtegaal, gekraagde roodstaart en zwaluwen, kunnen tot tienduizend kilometer afleggen. Vele onder hen zijn enkele maanden tevoren uit het ei gekropen. Voor onderweg is er een vetlaag opgebouwd. In de zomer gaan ze al weg als er nog volop voedsel is. Invloed van daglengte geeft het vogellichaam signalen. Dagtrekkers maken gebruik van de zon, nachttrekkers van de sterren, ze houden een vaste kompasrichting aan. De poolster is hun wegwijzer, omdat hij altijd blijft staan. De tijdschema's voor heen- en terugreis moeten zeer nauwkeurig worden geprogrammeerd, vooral in de lente, omdat de vogels op het juiste tijdstip op hun broedplaatsen moeten arriveren.

's Nachts vliegt de grasmus over gebieden die gevaarlijk en onbekend zijn: zeeën, bergen en woestijnen. De grasmus houdt een vaste route aan. De drang om te trekken, maar ook de trekrichting en de bestemming zijn in de vogel ingeprent. Het zit in dat kleine vogellijf. Een vogeltje nauwelijks zwaarder dan een luchtpostbrief, weet de weg terug te vinden over een afstand van duizenden kilometers en keert terug naar

de plek waar hij het jaar tevoren heeft gebroed of werd geboren. De grasmus komt jaarlijks naar zijn Europese braamstruik. Lang blijft hij niet. Zijn zang is niet veel zaaks. Hij kleppert er lustig op los. Soms maakt hij een klimvlucht en daarna een kwetterend parachuutje terug in zijn struik. Onze zomermaanden komt hij opvrolijken met geheimzinnig gesluip door de lage struiken. Overal waar het landschap een open karakter heeft met voldoende verwilderde bosjes. Toch zijn er veel minder grasmussen dan vroeger. Toen zat in iedere braamstruik een koppel.

Korte afstandtrekkers zoals de vink en de spreeuw kun je nog begrijpen. Ze kunnen hun landschap nog dromen. Maar lange afstandtrekkers doen een sprong in het ongewisse. De noordse stern vliegt van pool tot pool. Er zijn kleine zangertjes die nauwelijks onderdoen. De noordse boszanger vliegt van Scandinavië naar Zuidoost-Azië, meer dan dertienduizend kilometer per keer.

Wij moeten er niet aan denken om zo'n prestatie te evenaren. Een goede marathonloper kan op een dag veertig kilometer lopen. Na twintig dagen is hij achthonderd kilometer ver, als hij het zolang volhoudt.

Vroeger had men geen idee waarheen de vogels vlogen. Men heeft nog wel gedacht dat zwaluwen naar de maan vlogen, of in de modder van de rivier weggropen.

Hoe raadselachtig is het dat een vogel jaar na jaar terugkomt naar dezelfde plaats. De jonge koekoek trekt zelfs lang nadat zijn echte ouders zijn vertrokken helemaal alleen naar zuidoostelijk Afrika, en dan nog 's nachts. Hij is daar nog nooit geweest, maar vindt precies de plek waar hij moet zijn.

Elk jaar komt de grasmus op haar vertouwde broedplaats terug die ze zeven maanden eerder verliet voor een lange wintervakantie. Als ze in april na een lange reis eindelijk weer haar tweede thuis bereikt, zijn de verwachtingen hooggespannen. Ze kent er elke braamstruik, elke hoogzit, ieder hoekje en kantje. Soms blijft er echter niets meer over van zo'n plekje, dan heeft men het vliegveld weeral uitgebreid.

Achilles Cools

(foto: Jos Vangeel)

Vogeltrektellen in praktijk

Indien bovenstaande column u aanspreekt, nodigen we u graag uit om begeleide praktijkervaring op te doen. Op zaterdag 2 oktober zal Rudy Aeschlimann ons op de plaats met de idyllische naam 'Cawinkel' een voormiddag inwijden in de kunst van het vogeltrektellen.

Wegbeschrijving:

Rij vanuit Lichtaart richting Poederlee, 100 m voor de spoorweg rijdt u rechtsaf en steekt u even verder de spoorweg over. Aan de eerstvolgende scherpe bocht naar links zal u ons zien staan. Aangezien dit natuurfenomeen zich vooral in het ochtendgloren afspeelt, kan je best zo vroeg mogelijk komen (Wij zijn aanwezig van 7:00u tot 11:00u).

(foto: Jos Vangeel)

Wie onlangs Snekensvijver passeerde, zag deze noeste werkers misschien aan het werk. De jonge dennen werden verwijderd zodat de struikheide ons ook volgende jaren in volle glorie kan bekoren.

Een beeld zoals we er nog vele zouden willen tonen.
Veel vrijwilligers aan het werk in onze reservaten
(zaterdag 4 september 2010)

(vervolg zie pag. 12)

Infoavond over de eetbare tuin

Kom op donderdag 30 september om 20 uur mee proeven van eetbare bomen en struiken, kleurrijke hapjes uit de tuin en een tuin vol geur en kleur het hele jaar rond. De infoavond is gratis en gaat door in de polyvalente zaal van het gemeentehuis van Kasterlee

- we bieden proevertjes aan, gemaakt van bessen, vruchten en bloesems van inheemse flora.
- we geven tips over het creëren van een eigen stukje natuurrijke, eetbare tuin
- je krijgt specifieke info ook over de mogelijkheden van gevelplanten
- na de infoavond hebben de deelnemers de kans vragen te stellen over hun tuin
- alle aanwezigen krijgen een uniek toegangsticket tot een opentuinbezoek, op 24 oktober

Meer info:

milieudienst Kasterlee
tel. 014 85 99 27
milieu@kasterlee.be

VORMINGPLUS KEMPEN VZW

Jef Diels : Mijn vader

De binding met mijn vader was eerder aan de lage kant. En hoe kwam dat ? Hij had de eerste en de tweede wereldoorlog meegemaakt en wist wat armoede was. Plichtsbewust als hij was, bestond zijn leven voor het grootste deel uit werken en zorgen. Ik was meer een flierefluiter en een genieter.

En wanneer hij mij zegde: "Jongen, ge moet werk 'zien'", vond ik dat niet erg. Maar hij zorgde ervoor dat ik tijdens mijn vrije dagen altijd kleine werkjes te doen had, zodat ik er niet voortdurend op uit kon trekken, de natuur in. "Vooruit komen" in het leven was zijn slogan. Natuur was aan hem niet besteed. En toch kon hij mij van die dingen bijbrengen zoals veel van de moderne vaders dat niet meer kunnen.

Zo leerde hij mij dat er drie soorten kwerten waren: de gewone kwert, de spaanse kwert en de wol-kwert. (grasmussen- en braamsluiersfamilie)

Hij wist waar je het nest van een zeider (graspieper) moest zoeken. En de gele schrijver ging bij voorkeur houden op de plaats waar een houtkant gekapt werd.

foto: Paul Keyenberg

En wanneer je vroeger enkele takken in een boom bijeenbond, kon je ervan opaan dat er een bonte klepper in kwam houden, of was het een bonte haaklowie ? Hij bedoelde hiermee een klapekster of een grauwe klauwier. En de koekoek zei hij, die is van mening: "er mag roepen wie da wil, maar ik roep niet voor half april".

Wanneer de wielewaal of gele weewaa je kersen kwam "pikken" was die zijn roep: "kersen rij-ij-ijp".

En een bosduif op de versiertoeer riep tijdens het buigen voor zijn uitverkorene "ik groet u, zoetste lief".

Aan de zang van de koolmees knoopte hij volgend geheugensteuntje vast: "zie ze daar, zie ze daar, 'k weet wel wien, Sus en Trien".

Maar het knapst gevonden geheugensteuntje was hetgene dat het liedje van de merel moest helpen onthouden : "in de premie (naam van een cafee) bij Sus en Mie,Mans en Roemie, nopperedie". En werkelijk, een merel zingt dat. De leeuwerik probeert dan weer te slijmen terwijl hij trapsgewijs opstijgt met de woorden, telkens herhalend: "Dieze-ke lief mag ik nog en trapke hoger komen"? Maar hij hervalt dan tijdens het dalen in : "doeme-doeme-doeme-doeme".

Nu zijn er cd's om vogels te determineren naar hun zang maar vroeger moest men zich behelpen met zoiets.

En toch worden er nu ook nog hulpmiddeltjes gebruikt. De fitis en de tijf-tjaf hou je uiteen doordat gewoonlijk bij de eerste het liedje op het laatst in dalende toon verloopt, terwijl de tijf-tjaf zijn eigen naam roept. De groene specht lacht dan weer. De geelgors doet de vijfde symfonie van Beethoven na, of was het omgekeerd?

Maar een spreekw brengt je soms in de war wanneer ze een distelvink imiteert. Het oeuvre van de "Vlaamse" eikelgaai doet me dan weer denken aan dat van één of andere exotische vogel, zoals de polifinario van Toon Hermans. Maar die merel die in onze hof zit, die fluit echt ongepast en dat komt door onze geboor. Deze probeerde me nog eens voor schut te zetten. Wanneer ik soms op straat stond en er fietste een florissant vrouwtje voorbij, dan floot hij ernaar, vanachter de bosjes, zoals sommige bouwvakkers dat kunnen vanop hun stelling. In deze ambetante situatie probeerde ik me dan te redden door met één wijsvinger in zijn richting te wijzen en met de andere veelzeggend tegen mijn voorhoofd te tikken. Maar na verloop van tijd nam een jonge merel zijn fluitgewoonte over. En wanneer er nu iets moois komt aangefietst, maak ik mij wijselijk uit de voeten.

Een mens moet soms nogal wat missen.
Den ambetanterik !

Jef Diels

Pellemansstraat 61
2460 Kasterlee
014.85 18 99

ALLE NATUUR- EN DIEETVOEDING

Alle dagen open van 9 tot 12 en van 13u30 tot 18u
zo en ma gesloten

Electro SMETS

Markt 9 • 2460 Kasterlee

Tel. 014 - 85 07 54 • Fax 014 - 85 07 31

Huishoudtoestellen en klein elektro
open ma van 13u-18u / di-vr van 9u tot 18u / za van 9u tot 17u / zo gesloten

www.electrosmets.be

Onze nieuwe voorzitter aan de slag.
Die snuit is heel gewoon voor hem."

Onze voorzitter houdt heel ijverig een spade recht.

Gratis cursus composteren in de kringlooptuin

Heb je thuis een compostvat of een compostbak staan, maar weet je niet goed wat er wel en wat er niet in mag? Wil je weten welk systeem het beste is voor je tuin? Ben je al een aardige composteerder, maar kan je nog wat tips gebruiken? Kom dan gratis een cursus thuiscomposteren volgen!

Dit najaar organiseert IOK Afvalbeheer een cursus in Kasterlee:

- zaterdag 2 oktober: theoretisch gedeelte
- zaterdag 9 oktober: bezoek aan Hof Ter Winkelen in Londerzeel
- zaterdag 16 oktober: praktijkles

Meer info en inschrijvingen:

IOK Afvalbeheer
tel. 014 56 27 92
afvalbeheer@iok.be.

A large group of people are gathered outdoors under a white tent. The tent has a green banner on the side that reads "Open Heermerf van 13 juni 2010". People are seated at tables and standing, engaged in conversation. The background shows trees and a building.

Agenda

Beheerwerkdagen

Nu de zomer weer voorbij is, wordt het tijd om de handen uit de mouwen te steken. Al die natuurpracht in de Tikkebroeken komt er niet vanzelf. Om de variatie te behouden, moet er regelmatig gewerkt worden. De natuurpuntploeg neemt een groot stuk van het werk voor haar rekening maar er blijft nog een heleboel over voor ons, de vrijwilligers.

Heb je zin om eens mee te werken, een halve of een hele dag? Kom naar één van onze beheerwerkdagen op de tweede zaterdag van elke maand tussen september en maart. Afspraak om 9u aan de ingang van de Tikkebroeken. Tijdens de middagpauze is er soep, brood en drank voor de medewerkers.

Info: dirk.potters@telenet.be

Wandelingen

Op zondag 26 september neemt Wim ons mee door Rielenbroek.

Afspraak op parking 3 van domein de Hoge Rielen om 13.30u

Als het in die periode veel regent, zijn laarzen aangeraden.

Diversen

- Elke eerste zondag van de maand stelt Guy tussen 9u en 11u zijn telescoop op in de vogelkijkhut bij Snepkensvijver. Een gelegenheid om de vogels op en rond de vijver van dichtbij te bekijken en te leren kennen.

- Als het echt donker is ... zie je veel meer! Kom het op 16 oktober vanaf 20u ontdekken tijdens 'De nacht van de Duisternis' in de Ark van Noë in Lichttaart. Je komt er te weten wat de invloed is van verlichting op het nachtleven in de natuur. Daarnaast wandelen we in het donker (zaklampen zijn verboden). Bij een heldere hemel kan je door een telescoop van de vereniging Andromeda-Mol naar de sterren kijken. De leden van deze vereniging kunnen je ook alles vertellen over sterrenkunde.

- Op 18 november is er een open bestuursvergadering om 20u in de pastorij te Kasterlee. Ieder lid van onze afdeling is welkom.

Cursussen

'Weetjes en verhalen over paddenstoelen'

In deze cursus ligt het accent helemaal niet op indeling en determinatie, maar op eetbaarheid en giftigheid, geneeskracht en sporen van paddenstoelen in onze en andere culturen. We leren in de lessen en op de excursies ook de belangrijkste groepen van paddenstoelen herkennen.

Theorie: op maandagen 11 en 18 oktober van 19.30u – 22.30u

Plaats: De Pastorij, Pastorijsstraat 10, Kasterlee

Excursies: zaterdag 23 en 30 oktober van 9u – 12u

De plaats wordt meegedeeld tijdens de theoretische lessen.

Prijs: leden € 16, niet leden € 24, excl. syllabus
info en/of inschrijvingen bij voorkeur via mail: karin@oac.be of telefonisch: 0475/79 01 55

Datum	Uur	Activiteit	Afspraak
Zo 26 september	13.30u	Landschapswandeling Rielenbroek	Parking 3, domein Hoge Rielen
Za 2 oktober	7u-11u	Initiatie Vogeltrekten	Cawinkel, Lichtaart (Achterlee)
Zo 3 oktober	9u-11u	Turen naar vogelkuren	Vogelkijkhut Snepkensvijver, Lichtaartsesteenweg Herentals
Za 9 oktober	9u-16u	Beheerwerkdag	Tikkebroeken
Ma 11 oktober	19.30u	Start Paddenstoelencursus	De Pastorij, Kasterlee
Za 16 oktober	20u	Nacht van de duisternis	Ark Van Noë
Zo 7 november	9u-11u	Turen naar vogelkuren	Vogelkijkhut Snepkensvijver, Lichtaartsesteenweg Herentals
Za 13 november	9u-16u	Beheerwerkdag	Tikkebroeken
Do 18 november	20u	Open bestuursvergadering	De Pastorij, Kasterlee
Zo 5 december	9u-11u	Turen naar vogelkuren	Vogelkijkhut Snepkensvijver, Lichtaartsesteenweg Herentals
Za 11 december	9u-16u	Beheerwerkdag	Tikkebroeken

27 juni : wandeling 'Witte Bergen'

De 'Witte Bergen' zijn hun naam weer waardig. Hiervan kunnen de zes deelnemers aan de wandeling getuigen. Het was bloedheet en daar waar een mens op zo'n dag normaal niet komt, zochten we naar fraaie natuurfenomenen. Sinds vorig jaar zijn er weer open, zandige vlakken op de Kempische heuvelrug. Van ver zie je de zandgele grond oplichten, van dichtbij ontwaar je verrassend veel leven op zo'n extreem droge plaats.

spinnendoder

We begonnen onze tocht aan de schaduwrijke zuidkant van de heuvelrug; vandaar trokken we naar de Herentalse kant, waar al gedurende vele jaren open zandige plaatsen zijn.

We waren met onze eigen ogen getuige hoe vanuit deze 'kraamkolonies' talrijke insecten de nieuw gecreëerde vlakke koloniseren. Een fraaie bloedbij en een spinnendoder die zijn prooi in veiligheid bracht, vielen het meest op. Toen we wat nauwkeuriger keken, zagen we een heleboel kleine zandbijtjes naarstig hun nest onderhouden. Het is verheugend om te zien hoe snel de vrijgekomen biotoop ingepalmd wordt.

pluimvoetbij

Na een ommetje en wat speurwerk op het 'Zwart Water' (hier konden onze libellencursisten hun opgedane kennis toetsen aan de praktijk) keerden we terug richting Lichtaart. We volgden de brede nieuwe corridor tussen Herentals en Lichtaart en zochten naar leven op de nieuwe zandige plekken in de buurt van de Witte Bergen. Hier viel helaas nog niet zoveel insectenactiviteit op. Het is wellicht niet zo evident voor deze dieren om op korte tijd deze afstand te overbruggen.

Wij zullen hen in ieder geval met open armen ontvangen en zijn ervan overtuigd dat hen ook hier een mooie toekomst te wachten staat.

bloedbij

Juul Appels

Themawandeling de nachtzwaluw

De lucht twijfelt tussen middengrijs en loodgrijs. 'Zou de nachtzwaluw wel zingen?' Aan de gebouwen van de Tielense KLJ tel ik ruim twintig enthousiastelingen. Dik ingeduffeld zijn we. Het is amper veertien graden 'warm', op de vooravond van midzomer. Met waterdichte broeken en jassen, regenhoedjes en paraplu's willen we de regen bezweren. Proeven van de natuur in het Militair domein, daar is elkeen op uit. Een buitenkansje dat een bui ons niet mag ontnemen! In autokaravaan trekt ons gedreven gezelschap naar de poort van het domein.

Het parcours leidt langs onlangs herstelde vennen en prille hooilandjes, pas uit de landbouw genomen. Op een klein perceel ligt nog gemaaid gras te wachten op....regen?

'Dat is straks niets waard', oppert een man zelfverzekerd.
'Ook niet als het dan terug droogt?', aarzelt een dame.
'Nee, dat is verloren, het beste is er af', vervolgt de man, deskundig in natuurbeheer.

Kuieren door het typische Kempense landschap, dat je ook vanuit de trein naar Turnhout kan bewonderen, is een feest voor neus, oor en oog. Alleen de betonnen weg herinnert aan het kamp. Aan macadamnaden en zijkanten rukken kruiden en grassen op. Die niet te stuiten groene opmars contrasteert fel met de zin voor orde en discipline van een militair.

'Goed dat Militaire domeinen meer en meer gebieden worden met zorg voor natuurherstel', verzucht een man bij een uitgediept ven, 'in Grobbendonk gaat het net zo.'

In het late avondlicht dobbert een geoorde fuut helemaal alleen over een ven. Aan de overkant van het water lichten de stammen van berken op in schril contrast met de dichte wand groen van loof- en naaldbomen. Gierzwaluwen vliegen opvallend laag. Hun ranke silhouetten dansen ijlings de dolste pirouetten. Gitzwart tegen monotoon grijs. Verder weg verrassen grote vlekken azuurblauw midden grijsvarianten.

'Daar, een groot nest, hoog in die grove den!' Alle verrekijkers rijzen. Geen vogel geeft thuis.

'Wat zou die pluizenbol zijn?' polst een vrouw.

'Uitgebloeide muizenoor', klinkt het terstond.

Een plantenwerkgroep lijkt de dame met kruideninteresse wel wat.

'Afspraak aan de Tikkebroeken op 2 juli? Geef straks je naam maar door aan de kleinste van de groep. Dan krijg je een herinnering!'

Op een geplagd kavel graast een grote kudde schapen. De geschoren viervoeters houden het terrein vrij van boomopslag en gras. Met succes zetten ze het beheerwerk verder. Komen we hier in de toekomst naar heide kijken?

Op een open plek, met slechts her en der een jonge berk en een vliegende houden we halt. Onze plaats van afspraak met de nachtzwaluw. Om hem was de tocht toch te doen! De meesten zijn neer op de ietwat hoger gelegen grasberm. Hoge dennen in de rug. Als zwaluwen op een rij, zitten ze schijnbaar geduldig te wachten op de nachtelijke vogel. Net nu begint het te miezelen. Kappen gaan omhoog,

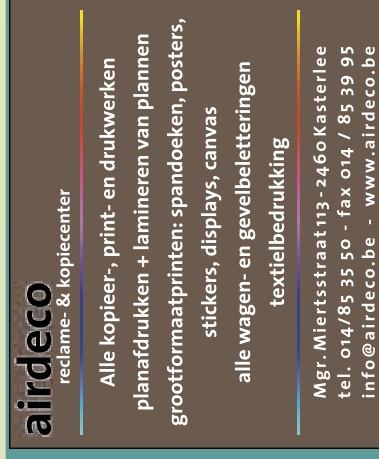
paraplu's klikken open en vele gezichten betrekken.
 Rrrrrrrrrrrrr. Plots een dof ratelend geluid. De vinger van Ludo schiet de lucht in. Van oor tot oor glimlacht hij. Alle ogen vergroten. Alle blikken klaren op. Alleen regenkappen dempen het geluid. Voor wie scherp hoort, klinkt de nachtzwaluwzang tweevoudig. Een sterkere ratel zwenkt halfweg naar een zachter snorren. Beide timbres duren even lang.

'Ze zingen zowel bij het in- als bij het uitademen', fluistert een vogelkenner. De vogels fluiten een poos en stoppen dan abrupt. We blijven vergeefs verder luisteren. Met gesperde oren. Maar wortel schieten overstijgt het wandeldoel...

We hebben de Tielense prachtnatuur achter prikkeldraad verkend én de nachtzwaluw gehoord! Een belevenis om ons blij te herinneren.

Hilde Devos

Luisterend naar de nachtzwaluw in het donker'

Successie, of van een kale bodem naar een eiken-berkenbos

De natuur is voortdurend in beweging, ze groeit, leeft en sterft.

Als je op zoek gaat naar een stukje hei dat je je herinnert uit je jeugd, zul je het waarschijnlijk niet meer vinden of het moet in een natuurgebied liggen.

Elk ander stukje hei is ofwel ingepalmd door akkers of volgebouwd of bos geworden. Verbost noemen wij dat.

Op elk open stuk grond zal vroeg of laat iets beginnen te groeien. Zelfs in de schraalste zandgrond kunnen plantjes ontkiemen. Wilgenroosje, greppelrus, heide, klaproos en ruwe berk zijn meestal als eerste erbij om grond in te palmen. In verstoorde, omgewoelde grond komen distels vaak als eerste opdagen.

De verschillende stappen van begroeiing vanaf een kale bodem tot een nieuwe vegetatie noemen wij successie. De successie verloopt in fasen, afhankelijk van de bodemgesteldheid. Op natte grond verloopt deze opvolging anders dan op drogere plaatsen, maar algemeen kunnen we stellen dat er vier herkenbare stadia zijn. Pioniersvegetatie, graslandvegetatie, ruigtevegetatie en climaxvegetatie. De pioniers zijn veelal eenjarige planten, de climaxvegetatie bestaat in onze streken vooral uit loofbos.

De pioniers zijn planten die snel tot bloei komen en hun zaad wijd kunnen verspreiden, meestal door de wind. Denk hierbij maar aan wilgenroosje en distels. Andere soorten verspreiden hun zaad minder ver maar maken er enorme hoeveelheden van, bijvoorbeeld de klaproos. Een pioniersvegetatie omvat meestal weinig verschillende soorten, maar van elke soort heel grote aantallen.

De volgende stap is een graslandbegroeiing. Graslandplanten zijn meerjarig en wortelen dieper dan de pioniers. Ze vormen dichte matten met hun wortels zodat de eenjarige planten geen plaats meer vinden en verdwijnen. Ze planten zich niet uitsluitend door zaadvorming voort, maar ook vegetatief, door uitlopers. Niet enkel grassen horen thuis in een graslandvegetatie, ook andere

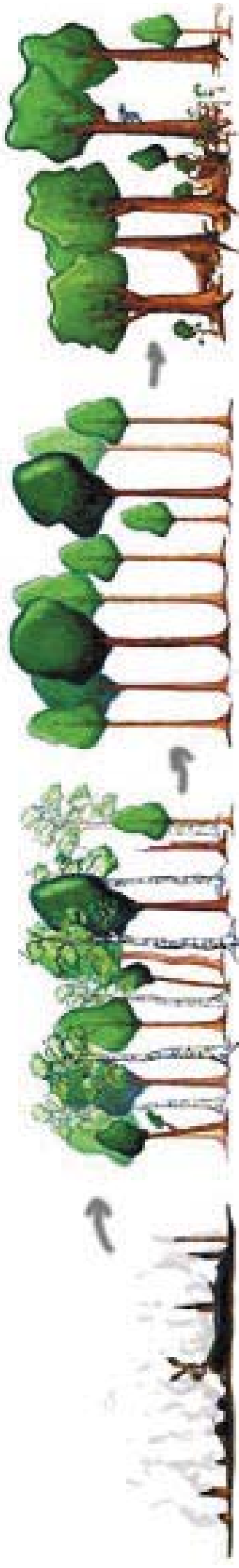
planten horen daarbij. Bijvoorbeeld pinksterbloem, echte koekoeksbloem, boterbloemen, margrietten e.d. Als de beheerder kiest voor hooilandbeheer zal hij hier, in deze fase van successie moeten optreden en jaarlijks maaien of laten begrazen. Zoniet valt het opgeschoten gras plat in de winter en sterft af. Daardoor ontstaat een dikke mat afgestorven en rottend organisch materiaal wat een rijke voedselbron vormt voor de volgende generatie, de ruigtekruiden. Ruigtekruiden zijn meerjarige, hoog opschietende gewassen die een hogere voedselrijkdom vereisen. Ze groeien daar waar er voedsel in de bodem aanwezig is, hetzij door natuurlijke processen, of doordat er van buitenaf voedsel is aangevoerd zoals aan de rand van landbouwgebieden. Voorbeelden van ruigtekruiden zijn brandnetel, koninginnenkruid, kattenstaart, bramen, e.d. Deze gewassen zijn onmisbaar voor vele insectensoorten en dus ook voor de vogels die leven van deze insecten. In het beheer van onze natuurgebieden zal de beheerder meestal aan de rand van een hooiland een strook ongemeaaid laten zodat deze ruigtekruiden zich kunnen ontwikkelen

In deze ruigten gaan zich zaailingen van struiken en bomen vestigen. Het zaad wordt aangevoerd door vogels, zoals bij vogelkers, lijsterbes, of door de wind, zoals bij wilg of berk. Om de ruigten te vrijwaren moet deze opslag van jonge boompjes regelmatig verwijderd worden, zoniet zullen de bomen door hun ruime kroon van bladeren grote schaduwplaatsen creëren en zullen de ruigtekruiden verdwijnen en plaats maken voor de volgende fase, het bos. En als we dat bos lang genoeg, ongeveer dertig à veertig jaar, gerust laten, dan krijgen we in onze streek een eiken-berkenbos met een heleboel struikgewas eronderaan. Dan zien we in het bos echt heel mooi de drie voornaamste lagen van begroeiing, namelijk de kruidlaag met de verschillende bloemen en kruiden, de struiklaag met de meer houtige maar nog relatief lage gewassen en de boomlaag met bomen van verschillende ouderdom en dikte. Het mooiste bos is een gevarieerd bos van verschillende soorten en boomdikte, uiteraard liefst de streekeigen soorten omdat die het meest voedsel en schuilplaats bieden aan insecten en vogels.

En als dit natuurlijke bos groot genoeg is en lang genoeg ongestoord blijft, dan zal er vroeg of laat door een storm, overstroming of bosbrand weer een open plaats ontstaan en het hele proces kan zich herhalen.

Dirk Potters

foto: © Ecopedia.be 2009

Roodpaars straalt de nazomer weer

Tot diep in de negentiende eeuw zag je in de Kempen nog kudden schapen. Ze graasden op de schrale gronden net buiten de dorpen en gehuchten. Zweekten de allereerste zuchten van de herfst over de weiden, dan bloeide daar de heide. In fel contrast met de witwollige viervoeters straalde ze koninklijk paars. Alsof de zomer al zijn krachten bundelde voor een laatste zonnefeest. Nu nog getuigen de plaatsnamen 'Tielenheide' en 'Rielenheide' van de vlakten waar de heide de nazomer vierde.

Aan die idyllische beelden herinnert de romantische meezinger In de stille Kempen van Armand Preudhomme, pionier van de Vlaamse zangers. Neurie de melodie en de tekst ontwaakt:

*In de stille Kempen op de purperen hei,
Staat een eenzaam huisje, met een berk er bij,...*

Midden de jaren zestig leerde ik schoonschrijven in een lijnschrift. Elke smalle tussenruimte, voor de beknopte letters, had twee brede tussenruimten - één erboven en één eronder - voor de lussen van de 'lange' medeklinkers. Op de kaft strekte zich een zandvlakte uit met toefjes purper, hier en daar een hoog opgeschoten berk en een ven. Een typisch Kempenzicht. Uren heb ik, kind in West-Vlaanderen, naar dat prachtig purper gekeken.

Zo'n schoolschrift is ondertussen geschiedenis. Heide was dat bijna ook. Of de paarse plant voorkomt, is sterk verweven met menselijke activiteit. Heide is een typisch cultuurlandschap van uitgesproken arme grond. De soort waaraan de Kempen zo rijk is.

Net zoals Kempen staat voor arme grond, stond een dorp voor enkele boerderijen van kleine boeren, keuterboeren. De term boerendorp was niet uit de lucht gegrepen! Op een oude militaire kaart merk je het meteen: elk bundeltje boerderijen staat eerder voor een gehucht.

In de winter stonden de boerderijdieren, overwegend schapen, op stal. De traditionele Kempense schaapskooi was een houten bouwsel boven een diepe put. Naarmate de winter vorderde, steeg de bodem. Die schapen natuurlijk... Hun uitwerpselen boden mest, eeuwenlang de enige vorm van bodemverbeteraar. Kunstmest, de bejubelde vernieuwing kwam er pas kort na de tweede wereldoorlog. Om mestblubber en stank wat in te dijkten, strooiden de landbouwers een laagje 'raapsel'. Meestal ging het om uitgestoken heidestruiken.

Hiermee verschraalden ze de omliggende weidegronden nog. Bij gebrek aan heide raapte de boer naalden, denappels en humus in de omliggende bossen, vandaar 'raapsel'.

In de stal deden de schapen het werk: ze vertrappten het strooisel. Tegelijk mengden ze het met hun mest. Gestaag vulde de put. Tegen het einde van de winter was hij vol: de put was een pot mest geworden. De naam potstal verwijst hiernaar. In de lente schepte de Kempense keuterboer de natuurlijke mest uit de potstal en bracht hem naar de akkers. Hard labeur!

Wat in de uitgestoken weide aan heide restte, liep in de lente uit en begon te struiken. Zaden ontwikkelden zich. In de late zomer gloeide de heide weer overvloedig purper. Als schapen en boer de bodem niet schraal houden, verdwijnt de roodpaarse pracht!

Nu zijn kleinschalige weiden met schapen zeldzaam. Ook heide is schaars. Natuurminnaars herinneren zich met weemoed de paarse zomergloed van weleer. Toch is er voor hen en de heide hoop.

In natuurgebieden als 'De Liereman' in Oud-Turnhout en 'De Tikkebroeken' in Kasterlee herstelt men haar. Kranen met ongetande graafbak schepten de bovenlaag van de bodem af. Dit machinaal 'uitsteken', plaggen genoemd, zet de traditie van de voormalige Kempense boer grootschalig verder. Na grote afgraafwerken zorgen schapen veelal voor het dagelijks onderhoud. Zij houden de gebieden vrij van gras en boomopslag. Op kleinere terreinen doen die kudden het hele werk. Ga die grazers maar eens bekijken in 'De Tikkebroeken'!

Links van de toegang tot het domein kan je ook nog een schaapsstal in oude stijl bewonderen. Al te opdringerige mestgeur hoeft je er niet te vrezzen, het is geen potstal. Dit heropgebouwd exemplaar heeft alleen het bovendeel van een traditionele schaapskooi. In de winter dient ze als schuiloord voor de Shetlandpony's. Zij houden de weide dan verder kort.

In de beschermde natuurgebieden vraagt men geregeld vrijwilligers om het kenmerkende Kempense heidelandschap in stand te houden. Kappen, maaien en hooien, uittrekken van jonge berken en dennen... Doe je mee? Dan kunnen ook onze kinderen en kindskinderen genieten van een roodpaarse nazomer!

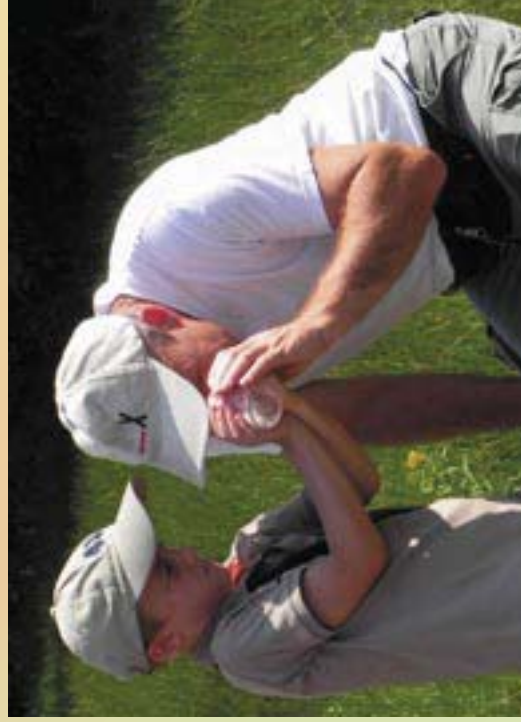
Hilde Devos

Doedeljoe

Het was een frisse maar gelukkig overwegend droge Doedeljoe dit jaar. De enthousiaste deelnemers visten een mooie variatie aan waterdierpjes op en probeerden ze met de zoekkaarten op naam te brengen.

Vlinderwandeling

Eén van de gevangen vlinders in een potje bekijken tijdens de vlinderwandeling in juli

KiDs

Knutselen van wigwam en indiaan

1. Zoek de materialen bij elkaar.

Voor de wigwam: 6 stokjes die ongeveer even lang zijn, wollen draden in verschillende kleuren, plakband

Voor de indiaan: een kurken stop, kleine stukjes stof, een veertje, kleine stukjes bruine of zwarte wol, een schaar, vloeibare lijm

2. Maken van de wigwam.

- Neem 3 stokjes en zet de punten tegen elkaar aan. Bind de toppen aan elkaar met een draadje wol.
- Zet de stokjes onderaan verder uit elkaar en bind telkens tussen 2 stokjes een stokje om de wigwam stevig te maken.
- Neem het uiteinde van een stukje wol en kleef het vast met plakband aan de bovenkant van de wigwam. Draai nu het stukje wol rond de 3 stokjes. Gebruik verschillende kleuren. Kleef telkens het uiteinde van het stukje wol vast op de stokjes.

3. Knutselen van een indiaan.

- Knip van bruine of zwarte wol haren voor de indiaan en plak ze op het 'hoofdje' van de kurk.
- Knip een hoofdband uit een stukje stof en plak die bovenop de kurk.
- Stop onder de hoofdband het veertje.
- Knip 2 stukjes stof van verschillende kleur en kleef deze op de kurk. Zo krijgt de indiaan een trui en rok of broek.
- Tot slot kan je met een viltstift een gezichtje tekenen op de kurken stop.

Veel plezier!

*De hoevenjuffen
Natuurkleuterschool "Hoeven"
Hoeven 10 - 2460 Kasterlee
website: www.kleuterschoolhoeven.be*

Zot van geel

De oranjegekte is al een poosje weggeëbd, maar zelf ben ik nog altijd in de ban van geel.

Het zachte geel van de Grote Teunisbloem (*Oenothera erythrosepala*) die dit jaar de helft van mijn voortuin heeft veroverd.

Het is steeds weer prachtig

om te zien hoe de verlepte

bloemen van de voorbije

dag bij valavond worden

vervangen door heerlijk

geurende exemplaren.

Hun kleur is een lichtbaken

in het donker voor

nachtvlinders: hier brandt

de lamp! De Duitse naam

“Nachtkerzen” zegt genoeg.

Het is de moeite om er in

de schemering eens een

stoel bij te pakken en de

nieuwe bloemen te zien

openen. De bloembodem zwelt plots op, het schutblad scheurt en klappt

achterover, en de bloemblaadjes ontvouwen zich in een paar minuten

tijd. Alsof je naar een versnelde opname zit te kijken!

Onmiddellijk storten nachtvlinders zich erop, vooral Gamma – uiltjes

(*Autographa gamma*).

Ook wat vogels betreft geen klagen dit jaar.

Twee dappere jonge zanglijsters (*Turdus philomelos*) hebben hier

een hele tijd rondgehuppeld, huisjesslakken gevat en ze vakkundig

stukgeslagen op de kasseien.

Witte kwikstaartjes (*Motacilla alba*) verzamelden eind juli nog volop

wormpjes voor hun jongen van tweede of zelfs derde leg.

Onze uilenbak wordt nog steeds gebezigd door duiven, maar bij

controle lagen er vier dode muizen in. Een duif sleept dat niet aan, dus

er is een goede kans dat een uil op verkenning is geweest.

Mijn buurvrouw was deze zomer de trotse “bezitter” van een mooi nest

steenuiltjes (*Athene noctua*). Vijf flinke jongen, uitgebroed in de bak geplaatst door de kerkuilenwerkgroep. Vlak onder die bak waren de burens bezig een stalletje te timmeren, maar dat heeft duidelijk geen verstoring meegebracht.

In een andere bak wat verderop was er een nest van vier.

In tegenstelling tot Nederland doen Steenuiltjes het goed in Vlaanderen, goed genoeg om van de rode lijst af te blijven. Toch nestelen ze het liefst in oude knotwilgen en schuurtjes. In de Kempen komt dat niet zoveel voor, ziedaar dus het nut van de kasten, geplaatst en gecontroleerd door mensen die er iets van kennen.

Ze zijn hier zeer welkom, die uilen.

Zelf ben ik iets te vaak met een muis in een life-trap het bos in gefietst om het lieverdje te lossen. Het “gekef” van de steenuil – luider dan je van zo’n klein vogeltje verwacht – is me toch liever dan de trippelende pootjes over de zoldering.

Frie Stessens

**Dé oplossing
voor de doe-het-zelver
en de professionele vakman**

HOUTHANDEL - TIMMERIJZEN - CARPORTS - TUINHOUT - DOE-HET-ZELF

Rode Akkers 3
2460 Kasterlee
tel 014.85 32.58

www.hbm-online.be

Gageleer®

Belgisch streekbier

Kempens volmoutbier met de kenmerkende smaak
van gage (Myrica gale), een kruidachtig gewas
uit vochtige heidebiotopen.

Gebrouwen voor het verwerven van natuurgebieden.

*Natuurbehoud
is noodzaak !*

www.gageleer.be

